

מסורת הש"ס
 א. ספרי בעלפון פ"ט (בשני סדר ולפון). ספרי זוטא י"א, י"ג, י"ד, י"ה, י"ו, י"ז, י"ח, י"ט, כ, כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל. מכלילת בשלח ויסע פ"ג. שו"ת כ"ג (בשני).
 ג. ביר פ"ב יז.
 ד. סוטה י"א, א. סנהדרין ק"א. ירושלמי סוטה פ"א ה"ז. מכלילת בשלח ויסע פ"ג. תו"כ ויקרא דבורא דחובה פ"ב. אר"י פ"ל. שמו"ר כ"ח. שו"ת ע"ח. מכלילת בשלח ש"ס.

גרסות
 לישראל מן בכת"י מן לישראל.
ופסק מונותיו בכת"י.
ופסק לו מונותיו.
 אף ישראל בכת"י: אף בן ישראל.
יושב בנינו בכת"י: יושב לפניהו.
מגב דברים בכת"י (ובמקורות: מגב).
מדה טובה ממדת בכת"י וכן הביח"ט. **מדה טובה** מרובה ממדת.

אירש
 ר' אלעזר המודעי ר' אלעזר המודעי נגמח בן חכמי ישראל לאחר החורבן, ונראה כי היה מתלמידיו הצעירים של רבי יוחנן בן זכאי והאר"י ימים רבה. רוב דברי תורתו המובאים בתלמוד הם דברי אגדה. כמה וכמה פעמים מוצאים אנו שרבו נגמלית היה מחבב את דבריו ואומר: "יעיני צריכים אנו למודעי". כפי שמונח מביטוי זה היה בו העיירה המודיעין, ומסופר כי היה דודו (אחיו אמו) של בר כוכבא, וכי מת בשעת המצור על ביתר.

"איש" — זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל, כאשר המתין למשה סמוך להר סיני כל אותם ארבעים יום ששהה משה על ההר, ורמזו לדבר: **כתיב הכא** [נאמר כאן] "איש" ו**כתיב התם** [ונאמר שם]: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו" (במדבר כו, א). מכאן ש"איש" הוא יהושע. ושואלים: ואימא [ונאמר] שהכוונה היא למשה עצמו, שנאמר גם בו "והאיש משה ענו מאד" (שם יב, ג) ומשיבים: דנין "איש" מ"איש", ואין דנין איש מ"והאיש". ועוד לענין המן: שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה להספיק כל צרכיהם, והיה צריך לרדת בכל יום מחדש? אמר להם: אמשול לכם משל; למה הדבר דומה — למלך כשר ודם שיש לו בן אחד, פסק (קבע) לו מזונותיו פעם אחת בשנה והיה נותן לו ממון בשביל כל השנה, ולא היה הבן מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה לפי צרכו. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל כן, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב, ולכן נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים בכל יום, ולכן ירד כל יום לצורך אותו יום לבד, כדי שכל ישראל יכוננו לבם למקום ויבקשו על מוון יום המחר. **דבר אחר**: שהיו אוכלין אותו כשחאו חם וטרי. **דבר אחר**: מפני משאוי הדרך. שהרי לא היו כל אותם שנים קבועים במקום אחד, ואם היו צריכים לשאת מן המקום למקום היה מכבד עליהם, וכך בכל מקום שהגיעו — ירד להם המן. **א** מסופר: וכבר היה ר' טרפון ר' ישמעאל וקנינים יושבין ועוסקין בפרשת המן, והיה ר' אלעזר המודיעי יושב ביניהן. נענה ר' אלעזר המודיעי ואמר: מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה. אמר לו ר' טרפון: מודיעי, עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו דברים שאין להם שחר! אמר לו: מקרא אני דורש. כיצד? נאמר במבול: "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים" (בראשית ז, כ), וכי חמש עשרה אמה במקום עמק, חמש עשרה אמה בשפלה, חמש עשרה אמה בהרים? וכי מיא שורי שורי קיימי [המים חזונו חזונו עמדו שהמים עמדו בדיוק לפי גובה המקום. ועוד: התיבה היכי סגי? [היא] הלכה] וצפה על המים אם לא היו המים שרים? אלא, נבקעו כל מעינות תהום רבה עד דאשו מיא בהדי טורי [שהשווה המים לראשי ההרים] והדר [וחזר שוב] אחרי זאת לומר כי "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים". ומעתה נדון: וכי אי זה מדה מרובה, מדה טובה או מדה פורענות? הוי אומר: מדה טובה מרובה מפורענות, והנה במדת פורענות הוא אומר: "וארבת השמים נפתחו" (שם יא) ארבות לבד, שהם הלונות. ואילו במדה טובה במן הוא אומר: "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים נתן למור" (תהלים עח, כג—כד) ומעתה נערוך חשבון: כמה ארבות יש בדלת — לפחות ארבע לפי הגודל, ארבע ארבע לשתי דלתות (דלתי שמים) הרי כאן שמונה, ואם המבול ירד לפי הביטוי "ארבות השמים" (ומיעוט רבים שנים) הרי שירד המן פי ארבע מן המבול, ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה, פי ארבע מחמש עשרה אמות של המבול. בדומה לזה תניא [שוויה ברייתא]. איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה, עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר: "תערך לפני שלחן

א וכבר היה רבי טרפון ורבי ישמעאל וקנינים יושבין ועוסקין בפרשת המן והיה רבי אלעזר המודיעי יושב ביניהן. נענה רבי אלעזר המודיעי ואמר: מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה אמר לו רבי טרפון: מודיעי! עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו? אמר לו: רבי, מקרא אני דורש "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים" וכי חמש עשרה אמה בעמק חמש עשרה בשפלה חמש עשרה בהרים? וכי מיא שורי שורי קיימי? ועוד: תיבה היכי סגי? אלא נבקעו כל מעינות תהום רבה עד דאשו מיא בהדי טורי, והדר "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים". וכי אי זה מדה מרובה, מדה טובה או מדה פורענות? הוי אומר: מדה טובה מרובה מפורענות. במדת פורענות הוא אומר "וארבת השמים נפתחו", במדה טובה הוא אומר "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים נתן וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן" (שם יא). פמה ארבות יש בדלת — ארבע, ארבע, הרי כאן שמונה, ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה. תניא, "איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה, עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר: "תערך לפני שלחן

עיונים
 יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל יש לפרש, שסומך על מה שדרשו חז"ל על הכתוב: "איש אשר רוח בו" — שיכול לכוון רוחו כנגד רוחו של כל אחד מישראל. כלומר: שהיה בחכמתו היה כולל כנגד כל ישראל, וזה רמזו שהמן שהיה מתנת שמים ממעל, אף הוא ניתן ליהושע כנגד כולם (של אררות).
פעם אחת בשנה ואמרו פעם אחת בשנה (ולא פעם אחת בשבוע או בחודש), כנגד בתואת השדה. שהרי ה' נותן להם לכל אדם בתובת השדה פעם אחת בשנה, ומדוע

לא היה אף המן כן (תה"כ).
 מדה טובה ממדת פורענות
 פי חמש אמות. שהרי נאמר ברשעים: "על רבעים לשנתי" (שמות כ, ה), הרי ארבעה דורות לפורענות. נאמר: "עשה חסד לאלפים" (שם ו), הרי לפחות אלפים דור לאחרינו — פי חמש אמות.

מסורת הש"ס
 א. תוספתא נדרים פ"ד א. ירושלמי נדרים פ"ז ה"א. וראה שם נזיר פ"ב ה"א.
 ב. ר"ה י"ב, נדרים ל"ב, מט"א, ט"ב, כבודות ה"א, ערכין ט"ב, י"ט, ב (בשניו לשון מעט). ירושלמי עירובין פ"ג ה"א. שם נדרים פ"ז ה"א. שם ה"ג, שם פ"ז ה"א. שם פ"ח ה"א. שם נזיר פ"ז ה"ט. ב"ר פ"ד ב.
 ג. עירובין ס"ד, (הענין). סנהדרין ע"א. תנומת קרח י"ב (בלא שם).

גדרות

חייב אלא יליף במקבילה: **לוקה אלא יליף**.
יקבין יפרוצו בכת"י: **יקבין יפרוצו, ותאמר להם** הגוף החדלתי תירושי וגי **דבר הבא מן התירושי** **משמא אלקים ואנשי** **ואמאי קרי בכת"י: ומאי קרי**.
והיינו דרבא דרבא רמי בכת"י במקבילה במקורות: **רבא רמי**.
כתבי ישמח ויש בדיפתי: **כתבי ישמח**.
רחיצה וסיכה מנא לן בכת"י: **סיכה מנא לן**.

חייב משום "ושכר אל תשת" (ויקרא י', ט). ואם כן אפשר לפרש שכר שכבתוב זה כדבילה. **אלא יש לדחות ולומר כן: יליף [לזוהו] הוא** בגזירה שוה "**שכר**" "**שכר**" מנוזר, **מה להלן בנוזר "שכר"** פירושו — יין ממש, **אף כאן — יין ממש ולא דבילה**. בתוך הדיון נתפרש שהתירושי הוא יין, ושואלים: **וכי תירושי חמרא [יין] הוא? והתניא [והרי שנינו בבביתא]: הנודר ואוסר עצמו מן התירושי — אסור בכל מיני מתיקה, כגון: פירות מתוקים ומותר ביין, הרי שתירושי אינו יין! ודוחים: אי אפשר לומר כן, ולאו חמרא הוא [וכי אין התירושי יין]? והכתיב [והרי נאמר]: "ותירושי ינובב בתולות" (זכריה ט, יז), לומר: — שהתירושי מפתה את לבו ופיו (ינובב — מלשון ניב) של השוטה, אפילו בתולות שהן צנועות ומסוגרות, משמע שתירושי יין הוא! ומשיבים: אין זו דאיה, אפשר לפרש: **דבר הבא מן התירושי, כלומר: היין — ינובב בתולות**, שתירושי עצמו הוא ענבים מתוקים, והיין נקרא בהשאלה תירושי משום שהוא נעשה מתירושי. ומקשים: **והכתיב [והרי נאמר]: "ותירושי יקבין יפרוצו"** (משלי ג, ט), משמע שמן היקבים מוציאים תירושי! ומשיבים: **אף כאן אין הוכחה, שאפשר לומר דבר הבא מן התירושי — יקבין יפרוצו** ומקשים עוד: **והכתיב [והרי נאמר]: "ונות יינן ותירושי יקח לב"** (הושע ד, יא), הרי ברור מכאן שתירושי יין הוא, שמפתה את הלב! **אלא, דכולי עלמא [גזעתי הכן] תירושי הכתוב במקרא חמרא [יין] הוא, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם בתקופת המשנה פירושי תירושי הוא מיני מתיקה, ובכללם ענבים, ולא יין**. ולענין נדר צריך לדון לפי כוונתו של הנודר, אבל כשהוזכר תירושי במקראות, הכוונה ליין, ושואלים: **אם כן ואמאי קרי ליה [ונודו קורא לון] במקרא גם יין, ואמאי קרי ליה [ונודו קורא לון] גם תירושי? ומסביבים: יין רומן — שמביא יללה לעולם, שהשכרות גורמת לרוב חטאים. תירושי — לומר שכל המתגרה בו ועוסק בו נעשה רש (ענין). רב כהנא רמי [השליך]. הראה סתירה לכאורה; **כתיב [נאמר] "תירושי" וקרינן [נקודאים] אנון** לפי הכתיב המלא "**תירושי**", ויש להבינו כך: **זכה ושתה כראוי — נעשה ראש, לא זכה — נעשה רש כפי הכתיב**. ומעירים: **והיינו [וזו] כעין דבריו של רבא. שרבא רמי [השליך]. הראה כעין סתירה: כתיב [נאמר]: "ישמח" ב"ש" וקרינן [נקודאים] אנון ישמח ב"ש". לומר: **זכה — משמחו היין, לא זכה — היין משממו (משגע אותו)**. והיינו [וזהו] שאמר רבא: **חמרא וריחני [יין וריח טוב] — פקחין [עשו אותי פיקח], הרי שהיין מביא תועלת לאיש שזכה לכך**.******

חייב — משום "שכר אל תשת" (ויקרא י', ט). אף כאן יין — ויין לין שכרות אלף נשמיימו. אסור בכל מיני מתיקה — נפירות חסדים נפומים ענבים. ומותר ביין — כן אלעזיס. ותירושי ינובב בתולות — זה יין ממש, אף כאן — יין ממש ולא דבילה. בתוך הדיון נתפרש שהתירושי הוא יין, ושואלים: וכי תירושי חמרא [יין] הוא? והתניא [והרי שנינו בבביתא]: הנודר ואוסר עצמו מן התירושי — אסור בכל מיני מתיקה, כגון: פירות מתוקים ומותר ביין, הרי שתירושי אינו יין! ודוחים: אי אפשר לומר כן, ולאו חמרא הוא [וכי אין התירושי יין]? והכתיב [והרי נאמר]: "ותירושי ינובב בתולות" (זכריה ט, יז), לומר: — שהתירושי מפתה את לבו ופיו (ינובב — מלשון ניב) של השוטה, אפילו בתולות שהן צנועות ומסוגרות, משמע שתירושי יין הוא! ומשיבים: אין זו דאיה, אפשר לפרש: דבר הבא מן התירושי, כלומר: היין — ינובב בתולות, שתירושי עצמו הוא ענבים מתוקים, והיין נקרא בהשאלה תירושי משום שהוא נעשה מתירושי. ומקשים: והכתיב [והרי נאמר]: "ותירושי יקבין יפרוצו" (משלי ג, ט), משמע שמן היקבים מוציאים תירושי! ומשיבים: אף כאן אין הוכחה, שאפשר לומר דבר הבא מן התירושי — יקבין יפרוצו ומקשים עוד: והכתיב [והרי נאמר]: "ונות יינן ותירושי יקח לב" (הושע ד, יא), הרי ברור מכאן שתירושי יין הוא, שמפתה את הלב! אלא, דכולי עלמא [גזעתי הכן] תירושי הכתוב במקרא חמרא [יין] הוא, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם בתקופת המשנה פירושי תירושי הוא מיני מתיקה, ובכללם ענבים, ולא יין. ולענין נדר צריך לדון לפי כוונתו של הנודר, אבל כשהוזכר תירושי במקראות, הכוונה ליין, ושואלים: אם כן ואמאי קרי ליה [ונודו קורא לון] במקרא גם יין, ואמאי קרי ליה [ונודו קורא לון] גם תירושי? ומסביבים: יין רומן — שמביא יללה לעולם, שהשכרות גורמת לרוב חטאים. תירושי — לומר שכל המתגרה בו ועוסק בו נעשה רש (ענין). רב כהנא רמי [השליך]. הראה סתירה לכאורה; כתיב [נאמר] "תירושי" וקרינן [נקודאים] אנון לפי הכתיב המלא "תירושי", ויש להבינו כך: זכה ושתה כראוי — נעשה ראש, לא זכה — נעשה רש כפי הכתיב. ומעירים: והיינו [וזו] כעין דבריו של רבא. שרבא רמי [השליך]. הראה כעין סתירה: כתיב [נאמר]: "ישמח" ב"ש" וקרינן [נקודאים] אנון ישמח ב"ש". לומר: זכה — משמחו היין, לא זכה — היין משממו (משגע אותו). והיינו [וזהו] שאמר רבא: חמרא וריחני [יין וריח טוב] — פקחין [עשו אותי פיקח], הרי שהיין מביא תועלת לאיש שזכה לכך.

תוספות

גמר שכר מנוזר — ואם תאמר לרבי יהודה דלא יליף גזירה שוה בבביתא פרק "אימרו לוי" (כריתות י"ג, ב), מא לא דשתיה בכלל אכילה יש, לומר: מסברא כדאמרין בפרק שלישי דשבועות (כ"ב, ב): איבעית אימא קרא, איבעית אימא סברא. אי בעית אימא סברא כדאמרי אינשי: תא ונטעום מיד, ואזיל ואכלי ושתו. אי נמי נראה לי: נהי דלגבי ביאת מקדש לא יליף שכר שכר מנוזר, לחייב אפילו בשאר משכרין תא בני מעשר שני הוה יליף גזירה שוה. הדתם טעמא רבה איכא דלא יליף, משום דשתויי יין נגאי הוא ליכנס שכור לפנים, דאפילו לפני מלך בשר ודם אין עושין כן — כל שכן לפני מלכי המלכים הקב"ה וכיון דטעמא משום הכי הוא מה לי יין מה לי שאר משכרין. אבל בעלמא מודה דגמרינן מנוזר. תדע, דהא הכא אליבא דמאן דאמר אכל דבילה קעילית ונכנס למקדש חייב, דהיינו רבי יהודה — מסקינן גמר שכר מנוזר, אלמא דמודה רבי יהודה הכא כדפרישית וניחא נמי הא דקשה: דאגמרת מנוזר נגמר ממקדש, אפילו שאר משכרין. אלא דהאי לא גמרינן מקדש מעלמא, ולא בעלמא גמרינן מינה. דטעמא דהתם הוי כדפרישית והא לא שייך בעלמא. ואם תאמר: דהשתא מסקינן הכא דבילה קעילית אין נקחת בכסף מעשר ובפרק "בבביתא" (עירובין כ"ב, א) לא משמע הכי, דדרשינן: "בבביתא", לרבות שלוקחין יין אגב קנקנו, "בישכר" — מלמד שלוקחין תמד משחמץ ומפרש התם דצריכי, דאי כתב רחמנא בשכר הוה אמיתא דבילה קעילית, כתב רחמנא יין על גבי קנקנו וכל שכן דבילה קעילית ואייתר לן בשכר לתמד משחמץ. ועוד קשה: מנלן התם למידרש כל הני דרשות, "בבביתא" — שלוקחין יין אגב קנקנו, "בישכר" — לתמד משחמץ, "בבכר" — על גבי עורו, "בצאן" — על גבי גזותיו, והא צריכי למידרש מנייהו כללי ומרטי, לכל הפחות תרתי מנייהו צריכי, חד בעלי חיים וחד שאין בעלי חיים — אן, שאין בעלי חיים — לא, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז"א, ג) בני הענקה. ויש לומר: דהתם לא כתב רחמנא בבקר ובצאן הוה אמיתא בעלי חיים — אן, שאין בעלי חיים — לא, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז"א, ג) בני הענקה. ויש לומר: דהתם לא

ישמח ישמח לפי גרסתנו, הדרשה היא בין ש' ימנית וש' שמאלית, וראה בגרסות שהיו שדרשו ח' וז' בסוף המילה. ישמח — ישמח (מלשון שמחה).

אורה ההלכה
הנודר מן התירושי הנודר מן התירושי — אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה. כי אנו קוראים תירושי רק לין (כמו בלשון תורה), ונתנתה לשון בני אדם כבודות אלה, וכן היא הכוונה בדורותינו (ט"ז). (ש"ע יוד ר"ז, טז).
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם בפירושה של נדרים הולכים אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותה לשון ובאותו זמן שנדר בו. כדברי הגמרא. (ש"ע שם סוף א).

עיונים
תירושי לפי מסקנת הדברים, תירושי ויין אינם מושגים זהים, אלא בשם תירושי קרוי היין מיד עם יציאתו מן היקב עד שעובר זמן מסוים (ארבעים יום) והוא מגיע לגמר חסיסתו. והמשא והמתן בגמרא הוא לברר האם המושג תירושי מתייחס גם לענבים ולשאר פירות מתוקים, או לין בלבד.
ויין ותירושי שבוין שמנה שניהם יחד, אינו יכול לומר שתירושי פירושו אף כאן דבר הבא מן התירושי, אלא דאי תירושי כוונתו יין עצמו (ר"ד). ומחלף ביניהם כאמור, שרין הוא לאחר גמר חסיסתו ותירושי הוא כשעטרנו תוסס (ראה ש"ח יצחק).
שמואי ויללה יש מי שמפרש: שמביא יללה על האדם, שהמשתכר תדיר בא לידו עניו (ר' אליקים). וכן נראה במדרש.

הנודר מן התירושי הנודר מן התירושי — אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה. כי אנו קוראים תירושי רק לין (כמו בלשון תורה), ונתנתה לשון בני אדם כבודות אלה, וכן היא הכוונה בדורותינו (ט"ז). (ש"ע יוד ר"ז, טז).
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם בפירושה של נדרים הולכים אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותה לשון ובאותו זמן שנדר בו. כדברי הגמרא. (ש"ע שם סוף א).

דחיטי דכייטא — מטוס גלות ונקיות כדממרגמינן "אלמ גנדי עשו הממודות" (בראשית כו) לדימא. דומיא דשמן — "מיס נקרינו", לכתיבי בקרא דומיא דכשמן בעלמא, מה שמן ממחן סמן אותו ונגלע בעלמא ואלף מים נקרינו הנלעלות לך המון על ידי חליטה. שהיא כשתייה — אלנא: מים דקרא שטיה סוף, ושמן הוא דליף ממס ואם ילפת מים משמן. אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא — דלניאל דגני סיקה נפקא לן מריטיאל דלניאל וסוף לא סכמי ומני למנכח ולא סכמי. ואני באתי בדבריך — ספייה דהסוף קרא ללעיל אל מיאל דלניאל וגו' ואני באתי בדבריך נכסמי לתוך הפגורו נשילן. מאי ואני באתי — ממי נגדש ממוכו שהולך ליכנס.

תוספות

מביין ושכר ובבקר ובצאן קא דרשי אלא מיתורא דבתיין, דהוא מצי למיכתב יין ושכר בקר וצאן והשתא ניחא בשמעא דבכלל שכר דקרא לא הוי דבילה קעילית. ואם תאמר: ולמה לי לרביי התם דבילה קעילית, תיפוק ליה כמעין הפרט דהוי פרי מפרי וגיודלי קרקעו? ויש לומר: דשמא אינה ראויה לאכילה ולא חשיבא פרי כולי האי. ואם תאמר: הכא, דפרין ואימא דבילה קעילית, לישני מיין אגב קנקנו (דאינה) דנקחת נפקא כדאימא בפרק "בכל מערבין" (עירובין כו, ב); וראה לי דשפיר פריך, דאי מיין אגב קנקנו — נימא דאינה נקחת דבילה קעילית בפני עצמה מכסף מעשר אלא בהבלעה דומיא דדיין אגב קנקנו כדמשמע התם דכל הך דמרבינן מדרשא דבתיין אינה נקחת בעיניהו אלא בהבלעה. והכי פריך: ואימא דשכר גופיה מיירי בדבילה קעילית ותהיה נקחת בפני עצמה בלא הבלעה. ואם תאמר: אמאי לא גמרינן דשתיה בכלל אכילה מדכתיב "בשכר" ודרשינן מיניה תמד משהחמוץ, ואמר רחמנא "ואכלתו" ויש לומר: על ידי אנגורין. או נמי, יש לומר: "ואכלתו" לא קאי אלא אגופיה, ולא אמאי דמרבינן מדרשא דבתיין. תדע, דהא יין אגב קנקנו ובקר אגב עורו וצאן אגב גיוותיו לא שייך בהו אכילה. ואם תאמר: כי גמרינן שכר שכר מנייר דשכר חמרא הוא — מנלן דשתיה בכלל אכילה היא, דילמא ביין קרוש הבא משניר? להכי כתב ואכלת. וכי האי גוונא פריך בפרק קמא דסוכה (יב, א) בגמרא דזה הכלל וכי. ויש לומר: דילמא לא הוי לאכילה, אלא שורין אותו במים ושותין. ועוד: מאי קא משמע לן קרא? ועוד: דגמרינן מנייר, מה התם בכל מיני יין אסור, דכתיב "מכל אשר יעשה מגפן" וגו' אף שכר דהכא.

ומנלן דחשיבא עליה כעניני דכתיב אל תירא דניאל וגו' —

א רחיצה וסיכה מנא לן דאיקרי עינוי? דכתיב "לחם חמדות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי" (דניאל י, ג). ותהילה מבארים את לשון הכתוב: מאי [מה פירוש] "לחם חמדות לא אכלתי"? אמר רב יהודה בריה [בבב] של רב שמואל בר שילת: אפילו נהמא דחיטי דכייטא [לחם של חטים נקיות, מבוררות], לא אכל, אלא לחם מחיטים מעורבות בסובין, ומשיבים: ומנא לן דחשיב [ומניין] לנו שחשב[ן] לדניאל כל זה וגם העיר הסיכה כעניני — דכתיב [שנאמר]: "ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך" (שם י, ב). "כי חמדות אתה" (שם ט, כג) אשכחן [למדנו, מצאנו] איפוא ראייה כי סיכה קרויה עינוי, רחיצה מנא לן [ומניין לנו] שיש עינוי כמניעה? אמר רב זוטרא בר טוביה: אמר קרא [הכתוב]: "ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו" (תהלים קט, יח). לומר: שמים ושמן שאדם סך ורוחץ בהם הרי הם כנסכים לקרב, ושואלים: ואימא [ואמרו] "שמים בקרבנו" משמעו כשתיה ולא כסיכה! ורוחיים: דומיא [בדומה] לשמן, מה שמן הכונה היא ששן אורתא מאבראי [מבחוץ], שהרי אין שותים שמן, אף מים מאבראי [מבחוץ]. ומקשים: והא תנא איפכא קא נסיב לה [והרי התנא להיפך הוא לוקח, מקבל ומבין את הדבר], דתנן [שכן] שינוי במשנה: מניין לסיכה שהיא כשתיה כיום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר במפורש מן הכתובים, מכל מקום זכר ורמז יש לדבר מן הכתוב, שנאמר: "ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו" (שם), ששמן על גופו היהוה כמים בקרבנו, משמע שהוא מבין "כמים בקרבנו" במובן של שתיה! אלא אמר רב אשי: רחיצה

וגואלים: מניעת רחיצה וסיכה, מנא לן דאיקרי [ומניין לנו שנקרא] עינוי. ומשיבים: דכתיב [שנאמר] כדניאל: "לחם חמדות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי" (דניאל י, ג). ותהילה מבארים את לשון הכתוב: מאי [מה פירוש] "לחם חמדות לא אכלתי"? אמר רב יהודה בריה [בבב] של רב שמואל בר שילת: אפילו נהמא דחיטי דכייטא [לחם של חטים נקיות, מבוררות], לא אכל, אלא לחם מחיטים מעורבות בסובין, ומשיבים: ומנא לן דחשיב [ומניין] לנו שחשב[ן] לדניאל כל זה וגם העיר הסיכה כעניני — דכתיב [שנאמר]: "ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך" (שם י, ב). "כי חמדות אתה" (שם ט, כג) אשכחן [למדנו, מצאנו] איפוא ראייה כי סיכה קרויה עינוי, רחיצה מנא לן [ומניין לנו] שיש עינוי כמניעה? אמר רב זוטרא בר טוביה: אמר קרא [הכתוב]: "ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו" (תהלים קט, יח). לומר: שמים ושמן שאדם סך ורוחץ בהם הרי הם כנסכים לקרב, ושואלים: ואימא [ואמרו] "שמים בקרבנו" משמעו כשתיה ולא כסיכה! ורוחיים: דומיא [בדומה] לשמן, מה שמן הכונה היא ששן אורתא מאבראי [מבחוץ], שהרי אין שותים שמן, אף מים מאבראי [מבחוץ]. ומקשים: והא תנא איפכא קא נסיב לה [והרי התנא להיפך הוא לוקח, מקבל ומבין את הדבר], דתנן [שכן] שינוי במשנה: מניין לסיכה שהיא כשתיה כיום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר במפורש מן הכתובים, מכל מקום זכר ורמז יש לדבר מן הכתוב, שנאמר: "ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו" (שם), ששמן על גופו היהוה כמים בקרבנו, משמע שהוא מבין "כמים בקרבנו" במובן של שתיה! אלא אמר רב אשי: רחיצה

מגופיה דקרא שמיע ליה [ומגופו של אותו מקרא לומדים הוא אותה], דכתיב [שנאמר]: "וסוך לא סכתי" (דניאל י, ג), לומר שכל סיכה לא עשה, ובכלל זה גם רחיצה, ושניהם נאסרו מאותו מקור.

ב כיון שהוזכר המקרא בדניאל, שואלים: מאי [מה פירוש] הדבר שאמר המלאך לדניאל: "ואני באתי בדבריך" (שם יב), שנראה שקודם לא יכול המלאך לבוא לפניו מן הפרגור, אם לא בגלל דניאל. ומשיבים: היינו דכתיב [זהו שנאמר]: "ושבעים איש מוקניי בית ישראל ויאזניהו בן שפן עמד בתוכם עמדים לפניהם ואיש מקטרתו בידו ועתר ענן הקטרת עלה" (יחזקאל ח, יא), שראה יחזקאל כיצד זקני ישראל עובדים עבורה וזה. "וישלח תבנית יד ירושלימה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר

מסורת הש"ס
ד. סנהדרין ע"א. הוריות יג, ב. ב"ר פייב, ב.
ה. שבת ט"א. נדה לב, א.

גרסות
נהמא דחיטי דכייטא
כתבי: נהמא חמימא
דחיטי דכייטא.
אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר ככתיי
ובמקורות: תלמוד לומר.

זכר לדבר. ושאלו ראשונים, מודע נחשבת הראיה מכאן כזכר בלבד, ויש שפירשו בכיון שהאמוראים פירשו פסוק זה להיפך, אם כן אין ראייה גמורה כאן (ח"י). או שהכוונה היא, שהפסוק אינו עוסק בכל הבלכות צום אלא רק מרמה את הקללה לענין זה, ואין להביא ראייה גמורה מדימוי של לשון הכתובים (ריטאי, א).

מני לחם חמדות. ובה"פ פירש "חמדות" כאן מלשון חום וכך הוא גורס בביטוי נחמד בני עינוי — וכן הוא לפי הגרסות. ויש המסביר מה טעם לפירוש פסוק זה כאן, כי כיון שלא ידענו מה פירוש חמדות, אפשר היה לחשוב שדבר זה הוא עינוי של ממש, ולכן מסביר שהוא רק דבר של חוסר תענוג. והעלה עליו הכתוב כאילו הוא עינוי (ראה ריאף).

עיונים